

БОЛОТНИЦЯ, БЛОТНИЦЯ ЧИ ЩЕ ЯКОСЬ?

Українська історична наука чи краєзнавство не так уже й часто звертається до теми походження назв населених пунктів. Цим самим не надаючи цьому питанню особливого значення. Фактично, знімаючи лише вершки. А знаємо ж, як корабель назвеш, так він і попливе. Хоча населені пункти – не кораблі. Проте в якійсь мірі у свідомості мешканців назви населених пунктів все-таки відіграють або позитивну, або жартівливу чи й навіть злу роль, ідентифікують їх у певну окремішність, особливість, психологію, своєрідну касту...

Відомо, що багато населених пунктів походять від їхніх засновників: Київ – від імені Кия, Чернігів – від імені Чорного. Якщо ж говорити про назви населених пунктів нашого регіону, то за переказами назва, скажімо, села Ярошівка (як одна із версій) походить від чоловіка Яроша та його дружини Івки. Так само й про Довгалівку (Довгаль і Івка), Никонівка (Никон і Івка)... Невже й справді виходить так, що в цих назвах фігурує лише одне жіноче ім'я? А як же тоді бути з Туркенівкою? (? – Івка). Хто був її чоловіком – турок? Виходить, що жіноче ім'я Івка у той час (який саме?) було надзвичайно популярним? Від імені ніби то походить і назва села Юрківці.

Ні стверджувати, ні заперечувати жодну з цих назв чи їх версії не будемо, оскільки для цього необхідно вивчити всі документи, де фігурують ці назви протягом кількох століть, етимологію (походження) кожного з них.

Враховуючи ту ситуацію, що йде збір та опрацювання інформації для стендів, які передбачається встановити у селі Болотниця, і ця інформація не може бути за своїм обсягом уміщена на них, ділимося спостереженнями тут.

На наше переконання, якби Василь Степанович Дубинний (учитель історії, активний пропагандист), який свого часу зумів переконати всіх у тому, що назва села Блотниця насправді походить від слова «болото», бо розташоване на болоті чи болотистій місцевості, знав усього-на-всього ще кілька історичних джерел 18 і 19 століття, думається, не бомбардував би своїми публікаціями періодичні видання та кабінети чиновників з приводу цього питання. На жаль, публікацій В. Дубинного ми поки що не маємо. Сподіваємося, історіографія його матеріалів колись буде зроблена. Але пам'ятаю, що такі статті в «Трибуні хлібороба», здається, в другій половину 60-х років минулого століття справді були. І ще тоді закралася думка недовіри до цієї ідеї.

Проте тодішнє керівництво села, району, області підтримало цю думку і вже в «Історії міст і сіл. Чернігівщина. К., 1972. С. 674» читаємо: «Назва села пов'язана з тим, що воно розташовувалося у непрохідних болотах».

Бідні болотничани! Як же вони пробиралися через ті болота, щоб займатися землеробством, проводити ярмарки, возити до млинів зерно, щоб молоти борошно, ходити в церкву, врешті-решт, у шинок... і – найважливіше – вертатися з нього додому цими «непрохідними болотами»?

Такої нісенітниці інше джерело: «Чернігівщина. Енциклопедичний довідник / За ред. А. В. Кудрицького. К., 1990. С. 82», на щастя, не

повторило, можливо, запідозривши щось непевне і не переконливе. У довіднику взагалі питання походження назви села відсутнє. Хоча в деяких статтях все-таки відображено.

Калейдоскопічно походження села Болотниця зафіксовано в однойменній статті в книжці «Талалаївський край», де згадано рослину «болотниця», міфічну особу Болотниця, болотистість місцевості, а також версію від «плотництва». Все це лише на здогадах, і таких же переказах.

З оригінальною думкою виступив директор Тростянецького приватного краєзнавчого музею Ростислав Маляренко. Він вважає, що розгадку назви села знайшов. І вона криється у польській мові. У ній є слово «błoto», що означає – болото. Звідси й походить назва, оскільки наші території з кінця 14 до середини 17 ст. були під владою Польсько-Литовських князівств.

Але треба врахувати, що село Болотниця і навколишні території вже були заселені ще далеко до цього періоду: Переяславського князівства. А це з 11 століття. В археологічному ж відношенні ці землі були заселеними на кілька тисячоліть раніше. І цьому є підтвердження приватних археологів. Тому польське «błoto» просто польське слово, що означає відповідну місцевість. У Польщі, я думаю, також є болотá чи błota, через те й є таке слово. Хоча по-польськи болото («błoto») означає спочатку «грязь», а потім (*багно і перен.*) «болото». Якщо виходити з цього, то назва села Болотниця має переносне значення. Яке? В чому його суть? Це мав би пояснити хтось інший.

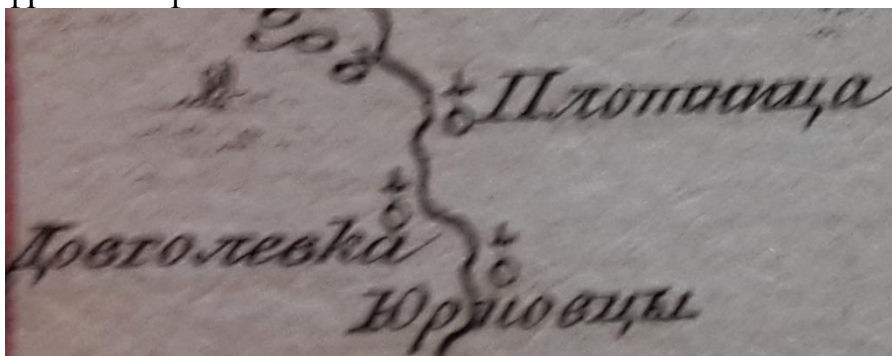
Але оригінальність думки Ростислава Маляренка полягає в тому, що він звернувся до лексичного арсеналу. А це один із напрямків вивчення питання походження топонімів. Слово «болото» співзвучне зі словами у багатьох мовах, що означає: в цій мові є таке слово, а значить і місця, які відповідають цій назві. На наше переконання треба дивитися набагато глибше, оскільки археологічні знахідки підтверджують прадавність життя на цих територіях.

Є інші (не лише польський) мовні пласти. Вчені говорять, що в них багато слів співзвучних з українськими – це мова тюркська, санскриту та інші, якщо вже брати до уваги мови інших народів. Можливо там щось вдасться з'ясувати. За визначенням Вікіпедії «В українській мові налічується близько 4 тис. тюркізмів (без урахування власних назв): гарбуз, килим, отара, туман, тютюн, штани, карий, кавун, капкан...» – можна продовжувати й продовжувати навіть не лише окремими словами, а за категоріями: скотарство, степове життя, городництво, військо, одяг, торгівля, промисел, побут та ін. Але для цього треба знати не сьгоднішні назви, а ті, які були значно раніше, тому що слово «болото», наприклад, на санскриті звучить «джамбала». І навряд чи кожна топонімічна назва має таку глибоку історію, як ця мова. Але пройтися б не завадило як по одній, по другій, так і по інших.

Треба врахувати ще один факт. Протягом тривалого часу зникали села, поселення, з'являлися інші. Люди не лише мігрували. Війни, навали – знищували, стирали з лиця землі населені пункти. Тобто якийсь час населений пункт був, потім його не ставало, потім на цьому чи іншому місці з'являвся нові, які або продовжував назву, або мали вже свою. Як було на наших теренах, поки що невідомо.

Повернемося до джерел, які доступні нам сьогодні. Одне з таких – це насамперед карти, на яких зафіксовано назву села Болотниці. Треба зізнатися, що одностайної фіксації там немає: в одних випадках написано Блотниця, в інших Болотниця. І таких прикладів багато. Останнє зустрічається частіше.

Але на атласі російської імперії за 1792 р. записано «Плотица». Див. фрагмент фото.

А ще раніше – в «Малороссийских переписных книгах 1666 года», підготовлених і виданих істориком Олександром Лазаревським (К., 1900) на с. 18

написано: «С. Платницы». І це не множина, а однина, за прикладом села Сокиринці (в оригіналі – Село Секѣринцы). У виносці до запису «С. Платницы» зроблено пояснення: «Блотниця на р. Лисогорѣ». Див. фрагмент

фото.

Отже, в 1666 році, коли здійснювався перепис, це село чи мало таку назву, чи так його записали, а в 1900 р., коли вийшла книжка, була вже Блотниця. Коли перша буква П замінена на Б, поки що невідомо.

Перша назва справді натякає чи вказує на визначальну діяльність мешканців села – плотництво чи щось інше. А друга породжує широку фантазію, як із назвою Болотниця. Не будемо давати їй хід. Так само, як облишимо й інші міркування. Але за будь-яких обставин перед назвами «Платницы», «Плотица» не могла бути «Болотниця», а потім знову – «Плотица», «Платницы», і знову – «Блотниця», «Болотниця». Нісенітниця якась. Була чітка послідовність. І її треба розглядати комплексно й цілісно, а не вибірково.

На нашу думку, Василь Степанович Дубинний таки погрішив. Варто було не рушити назву «Блотниця». Вона за вимовою найбільше наближена до давніх назв та й, очевидно, за характером діяльності значної частини мешканців села – також.

Ще в облікових документах часів 1914–18 рр. в одних випадках пишеться Блотницька волость, в інших – Плотницька. Мій дід – Забіяка Терентій Павлович – в документах одного й того ж 1916 року двічі записаний: в одному випадку як такий, що народився в Плотницькій волості, другого – в Блотницькій, але село одне – Ярошівка.

Історія – наука точна. І вимагає від усіх точності: в датах, фактах, подіях, іменах. Все інше – не історія.

Іван ЗАБІЯКА.